

PEFC Norge
Postboks 1438 Vika
0115 OSLO

Dato	10.06.2022
Vår referanse	2022/51565-2
Dykkar referanse	
Sakshandsamar	Karoline Hareide Breivik
E-post	Karoline.Hareide.Breivik@vlfk.no
Telefon	

Kulturmiljøfagleg fråsegn, Høyring - forslag til revidert Norsk PEFC Skogstandard

Vestland fylkeskommune viser til PEFC sin revisjon av bransjestandard for sertifisering av norsk skog som er lagt ut på høyring. Bakgrunnen for sertifiseringssystemet er å sikre eit så berekraftig system som råd, som er tilpassa nasjonale lover og forskrifter. Vestland fylkeskommune gjer høyringssvar som regional kulturmiljømynde.

Skogstandarden legg i hovudsak føringar for uttak av tømmer som er gjort av profesjonelle aktørar/firma. Det adresserer og korleis ansvaret er fordelt mellom eigar/driftar og uttaksansvarleg, sidan dette står i kontrast til tidlegare privat/småskala uttak. Bransjestandarden viser slik me ser det ein ideell situasjon der eigar har kontroll og aktivt planlegg uttak av skog. Erfaringar frå Vestland fylke, som er ein stor tømmerleverandør, er at det ikkje alltid er slik hogsten går føre seg. Mange eigarar har mindre teigar, og teigane er gjerne vanskeleg tilgjengeleg. I tillegg har skogsentreprenørar gjerne stramme leveringslinjer. Dette gjer at hogst i mange tilfelle skjer meir ad/hoc, når entreprenørane er på staden. Realiteten ved ein slik praksis er at den ideelle bransjestandarden ikkje er så lett å følge opp.

Bransjestandarden er i seg sjølv eit nyttig reiskap som viser enkelt dei køyrereglane ein som eigar og drifter i all hovudsak skal ta. Sjølv om skrivet på fleire felt er grundig og vel gjennomført, er det likevel trong til ytterlegare presisering av tema kulturminne. Kulturminnefeltet har store krav til aktsemd og skogsdrift kan føra til svært stor skade på arkeologiske kulturminne. Skogstandarden er eit overordna dokument og viser difor i liten grad til dei regionale forskjellane det er i mellom landsdelane. Førekomst av ulike typar kulturminne og fordelinga av kulturminne i landskapet er ikkje eins over heile landet, og det føl av dette at faren for at skogbruk kan skada kulturminne vil variera mellom ulike område. Vestlandet har klart andre utfordringar knytt til skogsdrift enn andre deler av landet og Vestland fylkeskommune har nok av den grunn fleire og kan hende andre merknader enn andre fylkeskommunar.

Skogindustrien slik den er vokse fram i dag er ein kommersiell aktør. Rundskriv T-02/2007 viser til at når føremålet primært er kommersielt vil aktiviteten kome inn under kulturminnelova sin definisjon av større tiltak. Føremålet med innspela våre er å bidra til gode rutinar for samarbeid og samordning mellom vernemynda og næringa. Dette er viktig for å sikra godt vern av kulturminne utan at dette vert urimeleg tyngande for næringa. Det er avgjerande at bransjestandarden tydeleg forklarar prosessen og ansvarshøva knytt til kulturminne. Vår vurdering er at det er naudsynt å presisera dokumentet noko for å sikra at lesar får eit fullgodt bilete av ansvar og oppgåver. Målet må vera å unngå utilsikta skade på kulturminne eller kostbare utsetjingar for næringa med dei ulemper det medfører, og slik gjera hogst og drift i vestlandskogen meir føreseieleg.

Merknader til kravpunkt i standarden

Overordna er høyringsutkastet vel gjennomarbeidd og har fleire viktige avklaringar. Kompleksiteten til sekkeposten kulturminne gjer det likevel uråd å avgrensa det til eitt kravpunkt (30). Kulturminneverdiar frå alle periodar legg sine føringar for drift av skog, noko gjennom lov, og noko gjennom forskrift og lokale planar. Vestland fylkeskommune vil difor koma med merknader og innspel til fleire av dei ulike kravpunkta i høyringa. Nokre av innspela vil vera framlegg til konkrete endringar, men me har i tillegg ein del merknader som er meint som ei orientering om korleis kulturminne inngår i og heng tett saman med andre miljøverdiar som friluftsliv, biologisk mangfald, med fleire.

Kravpunkt 1. Forvalteransvar og skogsertifiseringsavtale

Lovverket legg ansvar for skogsdrift på eigar, og det er eigar som er rettsleg ansvarleg for at miljøverdiar ikkje går tapt i samband med uttak og drift. Dette legg eit stort ansvar på eigar som skal uttale seg om eit tema som ein kanskje ikkje har den komplette oversikt over.

Sjølv om kulturminneverdiar og er med i sekkeposten «miljøverdi» er det viktige skilnader. Kulturminne frå før 1537 (reformasjonen) er det ein kallar automatisk freda. Kulturminnelova legg opp til at alle spor og minne frå før reformasjonen er freda, også dei som ikkje er kartfesta eller kjent. Ved uttak av tømmer er dette eit stort ansvar å ta vare på for grunneigar.

Eit viktig moment ved kulturminnelova er at det juridiske ansvaret ein har for kulturminneverdiar ikkje utelatande er knytt til grunneigar, og denne si plikt til å ha tilstrekkeleg kunnskap. Den som utfører eit arbeid som utilsikta fører til skade på kulturminne har, med referanse til kulturminnelova § 3, eit eige ansvar. Det er den som utfører arbeidet som har skadd kulturminneverdiane som står rettsleg ansvarleg. Dette gjev eit langt større kollektivt ansvar innan kulturminnedokumentasjonen i skogbruket, både for eigar, men og for hogstentreprenør og firma.

Standarden legg opp til ei avgrensing av skogeigars opplysningsplikt, til det som finnes i offentlege register. Ei slik avkorting bygger på ei for snever definering av register og innsikt i kvaliteten til slike. Uttak av tømmer ut i frå eigars informasjonsinnhenting fritek heller ikkje skogentreprenør og maskinførar for det ansvaret dei har etter kulturminnelova.

Fleire arkiv har i tillegg innsynsavgrensing og det er forskrifter, regionale- og kommunale planar som viser til ulike sett av kulturminne og kulturmiljøverdiar. Riksantikvaren sin nasjonale database «Askeladden» har og tatt atterhald om kartfesting og avgrensing (Sjå pt 3). Skogstandarden bør difor peike meir mot samarbeid med kommunen sine fagmynde for informasjon om lokale kulturminneverdiar og med fylkeskommunen for regionale og nasjonale kulturminneverdiar.

Kravpunkt 2. Arbeidskraft og sikkerhet

Vestland fylkeskommune ser at god kompetanse hjå entreprenørar er svært viktig for uttak av skog i område med kulturminne. Erfaring med utstyr og lokale tilhøve, vil gjennom kursing og ikkje minst erfaringskompetanse kunne gjeva langt mindre negative konsekvensar og skade på eventuelle kulturminne i skogbruket.

Skogsentreprenørselskap opererer fleire stader med personale som ikkje har norsk som målføre. Entreprenørar bør difor sikre at all informasjon i uttaksområde som gjeld kultur og miljøverdiar er motteke og forstått av den som faktisk arbeider på staden.

- *Alle miljøverdiar skal kartfestast til bruk for skogsentreprenør. Data skal vera kvalitetssikra i dialog med vernemynda.*

Kravpunkt 3. Planlegging i skogbruket

Kulturminne er ein viktig verdi som skal takast omsyn til både i langsiktig, men og i operativ planlegging. Kulturminne som sekkepost vert noko uhandterleg om ein ikkje gjer seg kjent med sine kulturminne. Kulturminne er ofte gjerne enkeltobjekt, men og kan vera del av ein større samanheng. Kulturlandskap kan igjen skape ulike miljøverdiar. Det bør difor vektleggast at kulturminneverdiar frå både nær og fjernare fortid bør bli ein del av ein langsiktig skogdriftsplan. Med langsiktig planlegging,

god kartfesting og rådføring kan ein ved operativ planlegging raskt få sett i verk hogst, og samstundes få tatt vare på eit langt større tal utmarksminne ved å ha ein tilpassa uttaksmetode.

Vestland fylkeskommune viser til Riksantikvaren si klargjering av kulturminnedata som finnes i Askeladden. Det er ikkje alle kulturminne som er registrert så det kan vera kulturminne i eit område sjølv om det ikkje viser i kartbasen Askeladden. Det kan vera feil i kartplassering av enkelte objekt og dataene bør difor ikkje brukast som grunnlag for detaljert planlegging. Kvaliteten på desse er under stadig betring.

<https://www.riksantikvaren.no/veileder/askeladden-versjon-3-0-brukerveiledning/>

- Skogstandarden bør vise til regionalt kulturmiljømynde i fylkeskommunane når ein ynskjer å få avklart kulturminneverdiar og korleis hogst og uttak kan gjerast utan skade på miljøverdiar.
- Under operativ planlegging skal eigar/entreprenør legge inn kulturminneverdiar som eit sjekk kriterium. Det er viktig å sikre at eventuelle kulturminne er kartfesta og kvalitetssikra i karta som entreprenøren arbeider ut i frå. God datakvalitet sikrar ei god planlegging.
- Det er under ei slik operativ planlegging i dialog mellom vernemynde og næring at ein kan finna gode løysingar som tek vare på kulturminne, men som er realistiske ut i eit drifts- og økonomisk perspektiv.

Kravpunkt 4. Landskapsplan

Standarden viser til at landskapsplanar skal innehalde viktige kulturminne, men seier ikkje meir om korleis dette skal gjerast. Kulturminne frå før 1537 er verna ved lov og har ein nasjonal verdi. Alle er slik viktige, men det er og andre kulturminnekategoriar som steingardar, bakkemurar, klopp og bruer og ulike slag vegar, mjølstølar og mjølkeplassar eller minne frå krigen. Dette kan vera lokalt viktige kulturminne som ein og skal ta omsyn til.

Vestland fylke har relativt få skogsområde der landskapsplanar vert eit krav. Prinsippet med ei avklaring av kultur- og miljøverdiar er likevel viktig, då fråværet av ei slik avklaring kan få store konsekvensar med tanke på tap av verdiar.

Kravpunkt 5. Skogsveger

Skogstandaren held fram at ved planlegging av skogsvegar skal det leggjast vekt på omsynet til mellom anna kulturminne. Situasjonen i dag er likevel at krav til vegstandard for å sikre økonomisk drift, og støtteordningar ofte kjem i konflikt med omsyn til kulturminne.

Dei krav som standaren stiller bør følgast opp gjennom tettare samarbeid mellom regionalt kulturminnemynde og tiltakshavar/planleggar. Her er det viktig å gjere merksam på at bygging av skogsvegar ikkje utan vidare kjem inn under kulturminnelova sitt system for offentleg kostnadsdekking. Det er difor viktig å ha gode rutinar og kontakt med offentlege mynde for å finna dei mest effektive løysingane med omsyn til økonomi og prosess.

Kravpunkt 11. Hogst

I samband med drøfting om avfallshandtering vil me vise til at hogstavfall ikkje kan deponerast på kjente kulturminneverdiar med tilhøyrande sikringssone jf. kulturminnelov § 3 med omsyn til tildekking og skjemming. Ved uttak av virke på kulturminnelokalitetar må ein handtere tømmeret på dertil eigna plass utanfor kulturminnelokaliteten.

- *Hogstavfall skal ikkje deponerast på kulturminnelokalitetar med tilhøyrande sikringssone jf. kulturminnelov § 3*

For automatisk freda kulturminne er dette regulert ved lov, men fylkeskommunen er av den oppfatning at ein slik praksis bør gjelde for alle kjente kulturminneverdiar i uttaksområdet. Dette krev at ein har eit *føre var prinsipp* i samband med den operative planlegginga.

Kravpunkt 14. Terengtransport

Transport/utkøyring av tømmer i areal med kulturminne kan føra til skade på både kjente og ikkje kjente kulturminne. I område med kulturminneverdiar er det til stor hjelp at ein i forkant av hogst og uttak har avklart korleis arbeidet kan gjerast utan fare for skade på kulturminne. Dette kan vera ein gjennomgang av kva som må til av mellombels vernetiltak, etablering av godkjente korridorar for

terrengtransport mellom kulturminna, og ikkje minst opprydding (til dømes fjerning av hogstavfall i dei tilfelle der deponering av hogstavfall i køyretrase har vore nytta som eit mellombels vernetiltak).

Ei synfaring, oppdatert kartfesting og ikkje minst dialog mellom vernemynda og skogsentreprenør vil gje gode og effektive rammer for slik transport òg i kulturminnerike skogsareal.

Kravpunkt 16. Markberedning

Det er mange automatisk freda kulturminne som ikkje er registrert og kartfesta. Fleirtalet av desse er ikkje synlege på markoverflata og er slik ikkje mogleg å fange opp gjennom rutinedokument eller sjekk av databasar. Det er eit viktig moment at kjente kulturminne i skog gjerne er ein indikator på ytterlegare førhistorisk aktivitet, og kulturminne som ein i dag ikkje ser spor etter på markoverflata. Slike kulturminne kan verte skadd eller øydelagt av arbeid med marka. Sikringssona på 5 meter frå ytterkanten av automatisk freda kulturminne har same vern som sjølve kulturminnet. Den 5 meter inngrepsfrie sona standarden legg til grunn er difor eit minstemål, og inngrep i marka innanfor denne sona vil vera eit brot på kulturminnelova.

- *Det skal ikkje gjerast markberedning nærare sikringssona enn 3 meter, altså 8 meter frå ytterkant av kulturminnet, jf. kulturminnelov § 3*

Etter vår vurdering er det av omsyn til føreseieleg og trygt arbeid ein fordel dersom standarden legg opp til at det ikkje skal gjerast markberedning nærare sikringssona enn 3 meter, altså 8 meter frå ytterkanten av kulturminnet. Dette vil gje rom for avvik og unøyaktighet i arbeidet utan at dette fører til skade på kulturminnet med sikringssone. I Vestland fylke vil dette sjeldan føre til ulemper for næringa då normalen i skogareal her er små og spreidde lokalitetar. Me forstår likevel at i område med mange og store lokalitetar kan ein slik praksis medføre stort areal og slik vera ei ulempe for næringa. Dette vil kunne løysast gjennom dialog med regionalt kulturminnemynde i forkant. I område med automatisk freda kulturminne skal regional kulturminnemynde uansett kontaktast før arbeidet tar til og det vil slik ikkje føra til ekstra belastning på næringa.

Kravpunkt 20, 21: Bruk av utenlandske treslag og Påskoging og treslagsskifte

Det bør utøvast stor varsemd med påskoging og skifte av treslag i område med kulturminnelokalitetar. Nye treslag kan ha andre føresetnader med tanke på vekst, drenering og erosjon. Skadepotensialet er slik uoversiktleg.

- *Planting på automatisk freda kulturminne med tilhøyrande sikringssone er forbode jf. kulturminnelov § 3*

Unntaka nemnd i kulturminnelova § 3 andre ledd for å helde fram med eksisterande drift, gjeld beite og innmark og gjer seg såleis ikkje gjeldande for skogsdrift og utmark.

Kravpunkt 30. Kulturminner og kulturmiljøer

I andre avsnitt vert det vist til skogeigars ansvar for tilstrekkeleg kunnskapsgrunnlag. Kulturminnelova har, som me har vist til tidlegare, ei meir komplekst ansvarsdeling som også inkluderer den som utfører arbeidet som gjer skade på kulturminne. Dette kan då vera skogsentreprenør eller firma for vidaresal. Etter vårt syn er det ikkje i tråd med lovverket å avkorte eigars ansvar til berre å undersøke tilgjengelege kartdatabasar. Kulturminnelova definerer dette i § 3, 1. ledd.

Kulturminneverdiane både frå eldre og nyare tid bør i langt større grad bli ein del av planlegginga, der ein finn gode løysingar på uttak, drift og framtidig bevaring. Ei løysing er at regionalt kulturminnemynde, som både har ei rådgjevande rolle, men og mynde etter kulturminnelova får høve til å gje fråsegn og gjort ein prosess i forkant. Dette flytter i større grad det juridiske ansvaret over på regionalt nivå.

- *For å sikre at hogsten ikkje kan komme i konflikt med kulturminnelova er det anbefalt å kontakte regional kulturmiljømynde i førekant for avklaring i alle saker, ikkje berre i saker der det er kjent kulturminne.*

Uttak av tømmer på kulturminnelokalitetar og køyring i sikringssone er rådd i frå grunna potensiale for skade. Fylkeskommunen viser til at køyring på kulturminne er tiltak som er eigna til å skade og kjem slik inn under forbodet i kulturminnelova § 3 1. ledd. Skogstandard kan slik ikkje berre rå i frå, men må opplyse om det lovheimla forbodet og krav til prosess for å få løyve av regional kulturminneforvaltning.

- *Det er forbod mot tiltak som kan skade kulturminne. Dersom det er kjende kulturminnelokalitetar i området, skal regional kulturmiljømynde alltid kontaktast for å sikre at uttak av tømmer og køyring i området skjer utan fare for skade på kulturminne.*

Det er viktig at ein reduserer skadepotensialet, men samstundes utgjer attståande skog på kulturminne og ein potensiell trussel. Kulturminnevernet kan slik ha felles interesse med eigar om at tømmer må ut. Her vil me oppmode til at skogstandaren rår til at det vert oppretta ein dialog mellom kulturmiljømyndet og entreprenør. Uttak og maskinell transport og ferdsle på ein kulturminnelokalitet skal handterast som dispensasjon etter kulturminnelova § 8 1. ledd.

For avsnitt om markberedning viser fylkeskommunen til våre merknadar under kravpunkt 16.

Det er ikkje tillate å plante på kulturminne og i sikringssone. Det er fleire omsyn som gjer at lokal forvaltning er restriktive. Samfunnsoppdraget er å sikre eit best mogleg vern i uoverskodesleg lang tid fram over. Nyplanting vil hindre skjøtsel og vedlikehald av kulturminnet. Skadepotensialet er større og opplevingsverdien vert forringa. For eigar vil framtidig uttakssituasjon verta langt meir komplisert. Det er regionalt kulturminnemynde som definerer kva som kan gå i kvart einskild tilfelle. Vi viser elles til våre merknadar under kravpunkt 20, 21.

Skogstandarden har ikkje høve til å peike på enkelte kulturminnetypar og definere at desse skal handsamast annleis enn andre kulturminne. Det er lovverket jf. kulturminnelova § 4 som definerer kva som er automatisk freda. Lova opererer ikkje med rangering og har eit generelt forbod mot potensielt skadelege tiltak. Ved behov skal regionalt kulturminnemynde kontaktast for avklaring.

Oppsummering

Vestland fylkeskommune har ei rekkje merknader til dokumentet. Felles for merknadene er at dei kan løysast gjennom betre dialog og samarbeid mellom vernemynda og næringa. Fylkeskommunen er positiv til skogsdrift og gjennom god og tett dialog er det mogleg å oppretthalde effektiv skogsdrift utan dei skadeverknader me i dag ser på kulturminne. Næringa har ikkje på eigenhand nokon moglegheit til å fanga opp andre kulturverdiar i skog enn det som er kjent i kartbasar eller som eigar har personleg kjennskap til. Kulturminnevernet har ei rådgjevingsrolle som nettopp skal sikra at alle kulturmiljøverdiar vert fanga opp og tatt omsyn til – uavhengig av om dei er registrert i databasar eller ikkje. Moderne hogst er eit tiltak som kan skada kulturminne, og i Vestland har me fleire døme på nettopp dette. Ein oppdatert bransjestandard som er tilstrekkeleg detaljert med tanke på kulturminne og god dialog mellom næring og vernemynde vil sikra at skognæringa kan eksistera saman med, og ikkje på bekostning av, miljøverdiar som mellom anna kulturminne.

Vestland fylkeskommune ser at våre merknader til skogstandarden er noko omfattande. Dersom næringa ynskjer ytterlegare dialog kring merknadene og korleis dette best kan løysast og formulerast utan at det verkar urimeleg tyngande for næringa er me svært positive til dette og stiller oss til disposisjon.

Med helsing

Per Morten Ekerhovd
avdelingsdirektør
Kultur, idrett og inkludering

David J. Sandved
seksjonssjef
KII - Kulturarv

Brevet er elektronisk godkjent og har difor inga handskriven underskrift

Kopi til:

Riksantikvaren

Postboks 1483 Vika

